КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН СУДЬЯЛАР КОЛЛЕГИЯСЫНЫН
АНЫКТАМАСЫ

Максатбек Мергенбаевич Жорокуловдун өтүнүчүн

өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө

2023-жылдын 27-июну Бишкек шаары

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясынын төмөнкү курамы: К.А. Дуйшеев, Ч.А. Айдарбекова, Л.Ч. Жолдошева, сот отурумунун катчысы Н.А. Кененсариеванын катышуусу менен М.М. Жорокуловдун өтүнүчүн карап чыгып, төмөнкүлөрдү

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна 2023-жылдын 29-майында М.М. Жорокуловдун Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин (мындан ары – КЖПК) 178-беренесинин 2-бөлүгүнүн 3-пунктун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 57-беренесинин 1-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Өтүнүчтөн келип чыккандай, Кара-Кулжа райондук сотунун 2022-жылдын 22-декабрындагы өкүмү менен А.М. Макеев Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин (мындан ары – КЖК) 39-беренеси, 347-беренесинин 1-бөлүгү менен каралган кылмыштын сегиз эпизоду боюнча күнөөлүү деп таанылган.

Бирок, арызданууучунун айтымында, тергөөнүн жүрүшүндө да, соттук териштирүү учурунда да соттолуучу А.М. Макеевдин акыл-эсинин абалы КЖПКнын «эгерде шектүүнүн, айыпталуучунун акыл-эси жайында экендиги

же кылмыш-жаза сот өндүрүшүндө өзүнүн укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын өз алдынча коргоого жөндөмдүүлүгү шек туудурса, анын психикалык же дене боюнун абалы» деген сөздөр менен баяндалган 178-беренесинин 2-бөлүгүнүн 3-пунктуна ылайык текшерилген эмес.

М.М. Жорокуловдун пикири боюнча, акыл-эси соо адам гана сот тарабынан күнөөлүү деп таанылышы мүмкүн, анткени КЖКнын 24-беренесине ылайык кылмыштын субъектиси болуп, кылмыш жоопкерчилигине тартылууга жашы жеткен, акыл-эси соо, кылмыш жасаган жеке жак саналат. Демек, айыпталуучуну мыйзамдуу түрдө күнөөлүү деп таануунун алдында, анын акыл-эсинин соо экенин тиешелүү адистер тарабынан аныктоо зарыл.

Ал эми талашылып жаткан ченем, кайрылуу субъектисинин айтымында, айыпталуучунун акыл эсинин абалын текшербестен эле, аны күнөөлүү деп таанууга шарт түзүп, Конституциянын 57-беренесинин 1-бөлүгүндө бекитилген күнөөсүздүк презумпциясын бузуп, 61-беренесинин 1-бөлүгүндө кепилденген соттук коргонууга болгон укукту чектөөдө.

Андан тышкары, арызданууучу белгилегендей, айыпталуучу аракетти жасоо учурунда акыл-эси жайында болушу керек деп шарттаган КЖПКнын 347-беренесинин 2-бөлүгүн эске алганда, адам кылмыш субъектиси болуу үчүн да акыл-эси жайында болуусу керек. Демек, мамлекеттик айыптоону жүргүзгөн орган айыпталуучуну кылмыш субъектиси катары таанууда анын акыл-эсинин абалын аныктоочу экспертизадан өткөрүүсү зарыл.

Ошол эле учурда, М.М. Жорокуловдун айтымында, КЖПКнын талашылып жаткан ченеми «эгерде шектүүнүн, айыпталуучунун акыл-эси жайында экендиги шек туудурса» гана анын акыл-эсинин абалы текшерилет деп белгилөө менен, адамдын акыл-эсинин абалына баа берүүнү тийиштүү адистиги жок болгон тергөөчү, прокурор жана сотторго оодарууда.

Мындай учурда, адамдык фактордун негизинде акыл-эси жайында эмес адам дагы күнөөлүү деп табылып калышы мүмкүн, андыктан сот адилеттүүлүгүндө да күмөн жаралат.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, кайрылуу субъектиси талашылып жаткан ченемди конституциялуу эмес деп таанууну суранууда.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясы кайрылууну жана ага тиркелген материалдарды изилдеп чыгып, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 2-бөлүгүнүн негизинде текшерүү жүргүзгөн судья К.А. Дуйшеевдин маалыматын угуп, төмөнкү тыянакка келди.

Судьялар коллегиясы кайрылууну кабыл алуу же кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө маселени чечүүдө, кайрылууда коюлган маселелердин конституциялык сот өндүрүшүнө жол берилгендигинен жана кайрылуунун «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын талаптарына ылайык келүүсүнөн келип чыгат.

Конституциялык контролдун укуктук маңызы болуп, конституциялык принциптерге жана орнотмолорго каршы коомдук мамилелерди укуктук жөнгө салууну тастыктаган укуктук мүнөздөгү ынандыруучу жүйөлөрдүн болуусунда ченемдик укуктук актылардын же алардын структуралык элементтеринин Кыргыз Республикасынын Конституциясынын талаптарына ылайык келүүсүн текшерүү саналат. Ушуга байланыштуу, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамда Конституциялык сотко болгон кайрылууну тариздөөгө жана арызддануучу койгон маселе боюнча анын көз карашын негиздөөгө болгон бир катар талаптар караштырылган (19, 26, 27 жана 30-беренелер).

Жогоруда аталган конституциялык Мыйзамдын 27-беренесинин 4-бөлүгүнүн 9-пунктуна ылайык арызддануучу өз кайрылуусунда ал койгон маселе боюнча жеке позициясын жана Кыргыз Республикасынын Конституциясынын тиешелүү ченемдерине шилтеме жасалган укуктук негиздемесин көрсөтүүгө милдеттүү. Бул талап арызданууччунун жүйөлөрү фактологиялык эмес, укуктук мүнөздө болуп, конституциялык орнотмолор менен тутумдук байланышта туруп жана аны менен талашылып жаткан

укуктук ченемдин жөнгө салуучулук таасиринин конституциялуулугунда анык күмөндүүлүктү пайда кылышы керек дегенди билдирет.

Ошентип, КЖПКнын 347-беренесине ылайык сот өкүм чыгарууда айыпталуучунун акыл-эсинин жайындалыгы жөнүндө маселени чечүүгө милдеттүү. Айыпталуучу аракетти жасоо учурунда акыл-эси жайында болбогондугун же кылмыш жасагандан кийин өзүнүн аракеттеринин факт жүзүндөгү маанисин, зыяндуулугун түшүнүү же аларды башкаруу мүмкүндүгүнөн ажыраткан айыкпоочу жин оорусу менен ооруп калгандыгын таанып, сот КЖПКнын 55-главасына ылайык кылмыш ишин кыскартуу жана ага медициналык мүнөздөгү мажбурлоо чараларын колдонуу жөнүндө токтом чыгарат.

Демек, талашылып жаткан ченемдин «шектүүнүн, айыпталуучунун акыл-эси жайында экендиги же кылмыш-жаза сот өндүрүшүндө өзүнүн укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын өз алдынча коргоого жөндөмдүүлүгү шек туудурса» гана анын психикалык же дене боюнун абалы милдеттүү түрдө соттук экспертизадан өтөт деген талабы күнөөсүздүк презумпциясын бузуу жана адамдардын соттук коргонууга болгон укугун чектөө катары бааланышы мүмкүн эмес, анткени сот өкүм чыгараардын алдында айыпталуучунун акыл-эсинин абалын милдеттүү түрдө соттук экспертиза аркылуу текшертет. Мындай жагдайда талашылып жаткан ченемдин конституциялуулугу күмөндүүлүктү жаратпайт.

«Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 3-бөлүгүнүн 1-пунктунун талабына ылайык, эгерде кайрылуу формасы жана мазмуну боюнча аталган конституциялык Мыйзамдын талаптарына ылайык келбесе, судьялар коллегиясы кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартат.

Жогоруда аталган тыянактардын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 30-беренесинин 2-бөлүгүн, 3-бөлүгүнүн 1-пунктун, 5-бөлүгүн жетекчиликке

алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун судьялар коллегиясы

А Н Ы К Т А Д Ы:

1. Максатбек Мергенбаевич Жорокуловдун өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартылсын.

2. Келтирилген материалдар арыз ээсине кайтарылып берилсин.

3. Аныктама тараптар жагынан үч айдын ичинде Конституциялык сотко даттанылышы мүмкүн.

Судьялар коллегиясы: К.А. Дуйшеев

Ч.А. Айдарбекова

Л.Ч. Жолдошева

№_____